

KÖNYVTÁRI TREND/ JELENTÉSEK

2015-2023 / 2024 / 6.

KÖNYVTÁRI
ÁLLOMÁNYADATOK
2015-2023



Magyar Nemzeti Múzeum
Közcgyűjteményi Központ

ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR



A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNYADATOK

BEMUTATJUK A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNY MENNYISÉGÉNEK, ÖSSZETÉTELÉNEK ÉS A GYARAPODÁSÁNAK VÁLTOZÁSAIT.

A *Könyvtári állomány* című jelentésben röviden bemutatjuk a könyvtári állomány mennyiségének, összetételének és gyarapodásának változásait 2015-től napjainkig az országos könyvtári statisztika (OSAP 1442) adatai alapján. A jelentés négy pontban ismerteti az állomány alakulását:

- A könyvtári állomány alakulása;
- Éves gyarapodás;
- A könyvtári állomány összetétele;
- Kurrens folyóiratok.

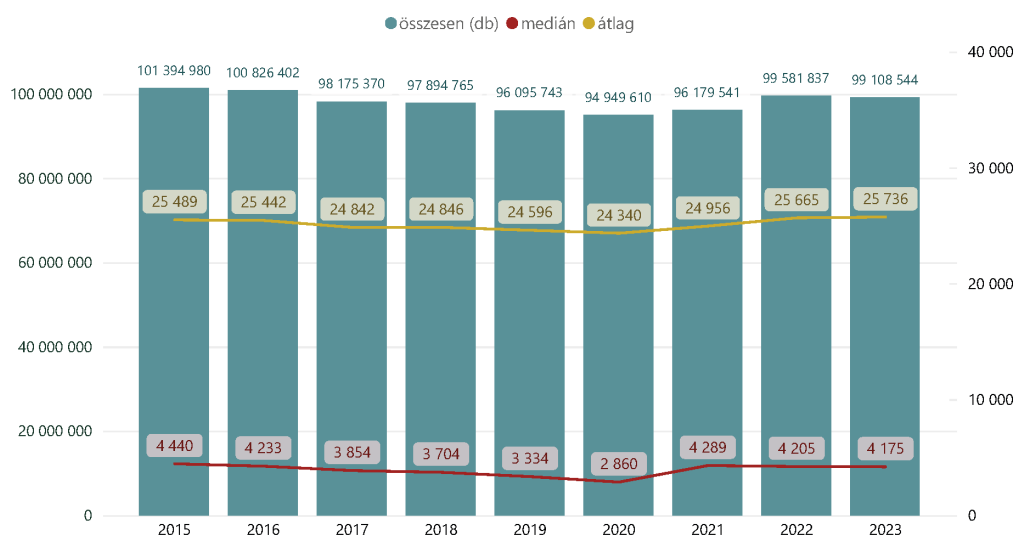
1. A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNY ALAKULÁSA

A könyvtári állomány a ténylegesen állományba vett (leltározott) dokumentumok számát jelenti. Az OSAP 1442 könyvtári statisztikai adatlap

útmutatója¹ szerint idetartozik a helyben vagy olyan távoli forrásokban tárolt, meghatározott típusú dokumentumok (pl.: könyvek és időszaki kiadványok, mikroformák, elektronikus időszaki kiadványok stb.) összessége, amelyekre a hozzáférési jogokat legalább bizonyos időtartamra megszerezték, és nyilvántartásba került. Az adatszolgáltatók a tárgyévben állományba vett és a tárgyév december 31-én állományban lévő dokumentumok darabszámát is megadják.

A könyvtári szolgáltatási pontok állománya 2015 és 2020 között enyhe, de folyamatos csökkenést mutat (1. ábra). Míg 2015-ben több mint 101 millió, addig 2020-ban hozzávetőlegesen 95 millió csökkenés után mintegy 95 millió dokumentum volt állományban. 2021-ben az adatszolgáltatás

1. ÁBRA: A TÁRGYÉV DECEMBER 31-I ÁLLOMÁNY SZÁMÁNAK ALAKULÁSA 2015–2023



¹ Az OSAP 1442 2023. évre vonatkozó útmutatója szerint: <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/konyvtari-statisztikai-adatlap-es-kitoltesi-utmutato-2023>

folyamatos változása miatt a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) szolgáltatóhelyek esetében a helyben lévő teljes állományt vettük alapul. Korábban a rájuk vonatkozó adatok csak vármegyei szinten voltak elérhetőek, kivétel ezalól a KSZR-szolgáltatóhelyek saját állománya. 2021-ben a könyvtárakban elérhető teljes állomány számában kisebb emelkedés tapasztalható, amely 2022-ben folytatódott és megközelítette a 100 millió dokumentumot, amely lényegében 2023-ban nem változott. Ez adatszolgáltatókra vetített átlagban több mint 25 ezer dokumentumot jelent.²

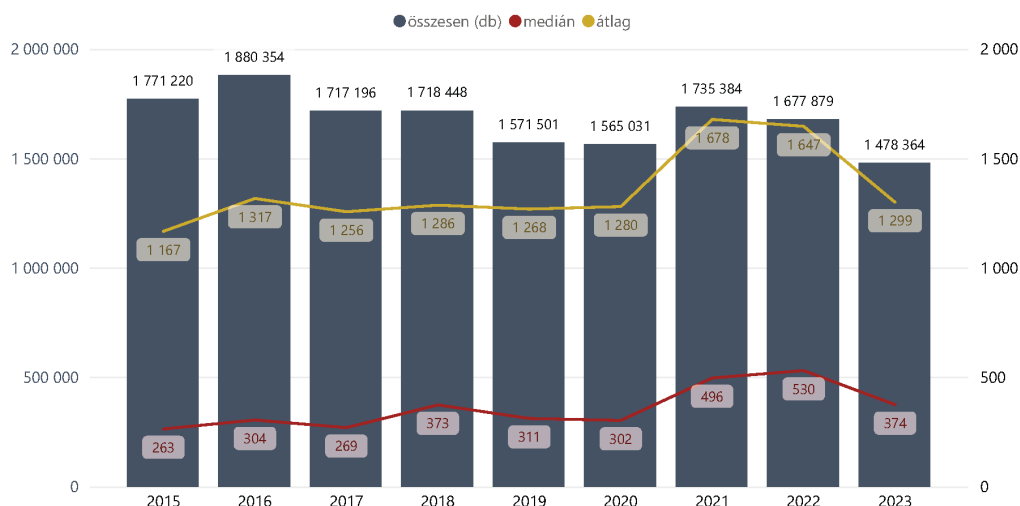
2. ÉVES GYARAPODÁS

A 2015-től 2018-ig tartó időszakban a tárgyévben állományba vett dokumentumok számában ingadozás, 2019–2020-ban csökkenés látható. 2015-ben 1,77 millió, 2016-ban 1,88 millió, 2017–2018-ban 1,72 millió, 2019–2020-ban hozzávetőleg 1,57 millió, 2021-ben 1,74 millió, 2022-ben 1,68 millió, míg a tavalyi évben 1,48 millió új dokumentum került a szolgáltatási pontok állományába (2. ábra).

ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁSRA FORDÍTOTT ÖSSZEG

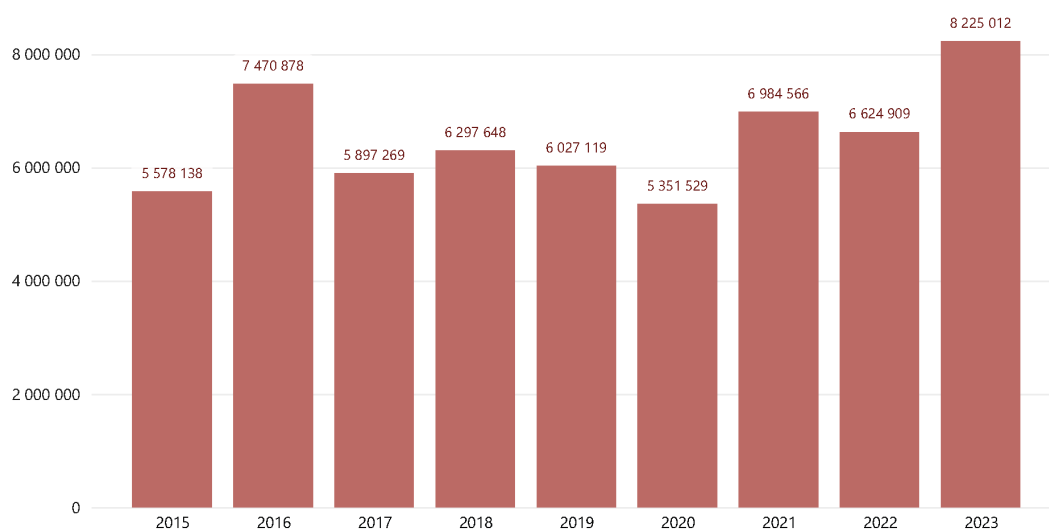
A tárgyévben állománygyarapításra fordított összeg a számlázott összeget (kivéve a KSZR-ben ellátott települések saját beszerzését) tartalmazza ezer forintban, amelybe a kurrens folyóiratok előfizetési ára is beletartozik. A könyvtárak állománygyarapításra fordított teljes éves kiadása 5,4 és 8,2 milliárd forint között ingadozott a vizsgált időszakban. 2015-től 2016-ig nőtt, majd 2017-re csökkent, majd innentől 2019-ig nagyjából stagnált. Ezt követően 2020-ban csökkent (ekkor érte el az eddig mért legalacsonyabb értéket, kerekítve 5,4 milliárd forintot), majd 2021-ben jött a fordulat, és nagyot emelkedett (6,9 milliárd forintra). 2023-ban nagy növekedést láthatunk, mivel több mint 8,2 milliárd forintra ugrott a gyarapításra fordított összeg mértéke – ami 2015 óta messze a legmagasabb érték (3. ábra). Ez részben az áremelkedéssel, részben pedig módszertani okokkal magyarázható, mivel a korábbi évekkel ellentétben idén több mértéktartó könyvtár beleszámolta például a digitális adatbázisokra költött összegeket 2023-ban.

2. ÁBRA: A TÁRGYÉVBEN ÁLLOMÁNYBA VETT DOKUMENTUMOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA 2015–2023 (A KSZR-BEN ELLÁTOTT SZOLGÁLTATÓHELYEK SAJÁT ÁLLOMÁNYA NÉLKÜL)



² Az adatok értelmezéséhez fontos megjegyezni a vármegyékben eltérő gyakorlatot a KSZR-állományszámításban: van, ahol az ellátó könyvtár állományával egyben (forgatják) kezelik, illetve van, ahol az ellátó könyvtár állományától külön kezelik és jelentik ezt az adatot.

3. ÁBRA: A TÁRGYÉVBEN ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁSRA FORDÍTOTT ÖSSZEG A KIFIZETETT SZÁMLÁK ALAPJÁN (EZER FT) 2015–2023



3. A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNY ÖSSZETÉTELE

A könyvtári állomány összetételére vonatkozó információkat az OSAP 1442 könyvtári statisztikai adatlap a KSZR-ben ellátott települések saját állományának kivételével összegyűjti. A 2015–2021-es időszakban az adatlapon a dokumentum-típusonkénti bontásban több változás is történt. 2017-ben megváltozott az állományról szóló, kitöltendő táblázatban az elektronikus dokumentumok elnevezése. A 2015–2016-os időszakhoz képest (elektronikus dokumentum fizikai hordozón) másként kérdez rá az adatlap az elektronikus dokumentumok számára: *elektronikus (digitális) dokumentum (db)*. 2018-ban az e-könyvek számát nem darabszámban, hanem címenként kellett megadni. A könyv és bekötött folyóirat 2015–2019-ig egy sorban, összeadva szerepelt, 2020-ban szétvált: külön kellett megadni a könyvek és a bekötött, tékázott folyóiratok számát. A korábbi évekkkel való összehasonlíthatóság miatt a jelentésben közölt ábrákon 2020-tól is összevonva szerepeltetjük. A hang- és képdokumentum sor kiegészült az analóg hordozón kifejezéssel, azonban ez tartalmában nem változtatta meg a beírandó dokumentumszámot. 2020-ra a digitális dokumentumok számának megadása még részletesebbé vált: külön kellett választani a digitális hang-, digitális kép- és az egyéb digitális szöveges dokumentumokat. Az idősoros megjelenítés miatt 2020-tól összevontuk a különböző típusú digitális dokumentumokat egy kategóriába.

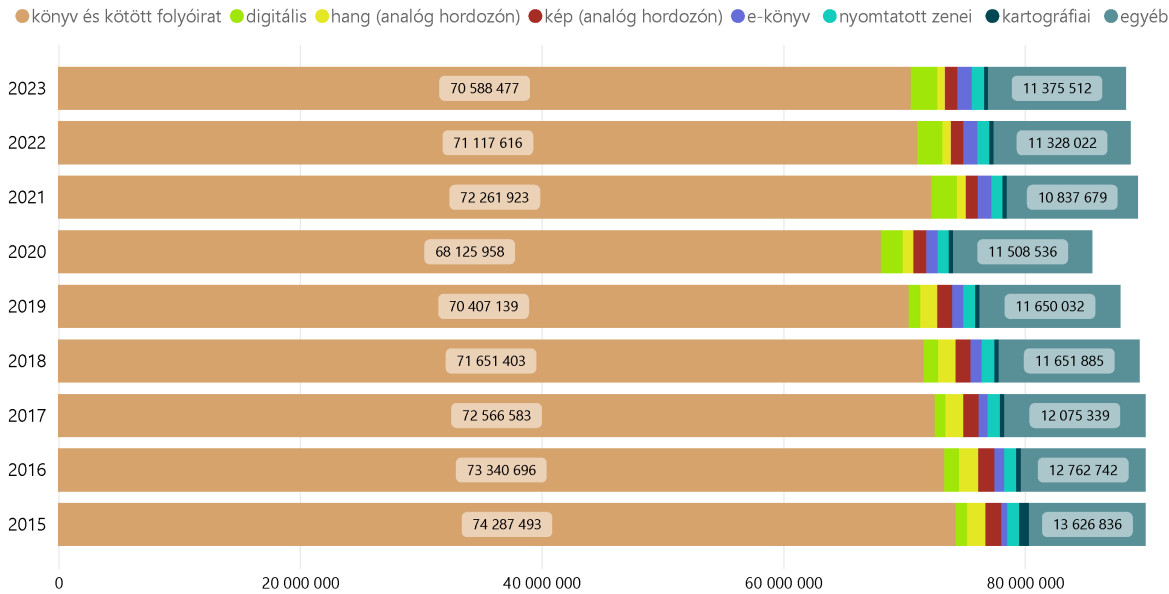
A 4. ábra – a KSZR-ben ellátott települések állományának kivételével – típusok szerinti bontásban tartalmazza a tárgyév december 31-i dokumentumszámot. A könyvtári állományon belül legnagyobb arányban (átlagosan 70-80%) könyvek és bekötött folyóiratok vannak. Ehhez a dokumentumtípushoz nem sorolandók a kartográfiai dokumentum, a nyomtatott zenei dokumentum és az egyéb dokumentum alá tartozó állományrészek. A könyvek és a bekötött, tékázott folyóiratok mellett jelentős még a máshova be nem sorolható, egyéb dokumentumok száma is. Idetartoznak többek között az aprónyomtatványok, a (sokszorosított) grafikák, a kéziratok, a szabványok és a szabadalmi dokumentumok. A kartográfiai, nyomtatott zenei, hang- (analóg hordozón, például hangkazetta, -szalag, bakelit/vinyl hanglemez) és képdokumentumok (analóg hordozón, képet és/vagy hangot is rögzítő álló vagy mozgóképi dokumentum, például dia, írásvetítő fólia, filmtekercs, videokazetta) száma stagnálást vagy enyhe csökkenést mutat. Ugyanakkor növekvő tendencia jellemzi az e-könyvek és a digitális dokumentumok darabszámát az állományon belül. Az e-könyvekhez a nyomtatott könyvnek (monográfia) megfelelő digitális dokumentumok tartoznak. A digitális dokumentumok közé az e-könyvekhez be nem sorolható, digitális hang-, kép- és egyéb szöveges dokumentum sorolható.

A tárgyévben állományba vett dokumentumok közül 2015 és 2023 között minden évben magasan a könyvek és a bekötött folyóiratok száma emelkedik

ki (5. ábra). Emellett a tárgyévi állományba vételben jelentős számban gyarapodott még az e-könyvek és az egyéb (jellemzően az audiovizuális) dokumentumok száma – bár e kettőben 2022-től némi visszaesést tapasztalhatunk a kiugró 2021-es év értékeihez képest. A 2023-ban állományba

vett könyvek és a folyóiratok száma is kismértékben csökkent 2022-höz képest. Két nagyobb változás történt az előző évhez képest: a digitális dokumentumok állományba vétele közel duplájára emelkedett, míg az e-könyvek állományba vétele közel a felére esett vissza.

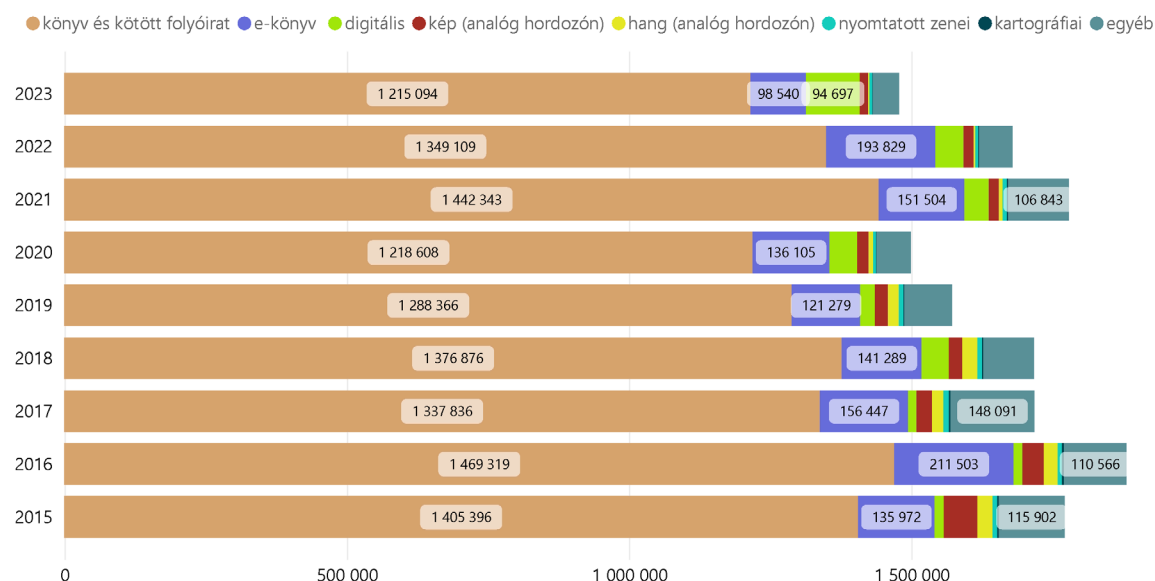
4. ÁBRA: A DOKUMENTUMOK TÍPUSONKÉNTI DARABSZÁMÁNAK ALAKULÁSA
(TÁRGYÉV DECEMBER 31-EI ÁLLOMÁNY) 2015–2023



A DOKUMENTUMOK TÍPUSONKÉNTI DARABSZÁMÁNAK ALAKULÁSA
(TÁRGYÉV DECEMBER 31-EI ÁLLOMÁNY)

év	könyv és kötött folyóirat	digitális	hang (analóg hordozón)	kép (analóg hordozón)	e-könyv	nyomtatott zenei	kartográfiai	egyéb
2023	70 588 477	2 184 950	630 918	1 024 914	1 214 685	997 799	341 181	11 375 512
2022	71 117 616	2 091 877	684 426	1 020 959	1 181 756	990 938	339 555	11 328 022
2021	72 261 923	2 150 335	715 737	997 842	1 113 082	941 896	341 185	10 837 679
2020	68 125 958	1 777 688	895 631	1 067 761	933 242	930 777	338 962	11 508 536
2019	70 407 139	957 256	1 411 592	1 235 530	897 140	1 009 589	339 820	11 650 032
2018	71 651 403	1 179 582	1 460 692	1 242 441	896 364	1 061 896	370 153	11 651 885
2017	72 566 583	880 937	1 476 080	1 270 488	755 058	1 011 210	340 122	12 075 339
2016	73 340 696	1 248 991	1 578 985	1 323 449	821 403	996 249	365 579	12 762 742
2015	74 287 493	948 865	1 532 731	1 292 547	510 112	984 618	805 945	13 626 836

5. ÁBRA: A TÁRGYÉVBEN ÁLLOMÁNYBA VETT DOKUMENTUMOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA DOKUMENTUMTÍPUSONKÉNT 2015–2023



A TÁRGYÉVBEN ÁLLOMÁNYBA VETT DOKUMENTUMOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA DOKUMENTUMTÍPUSONKÉNT

év	könyv és kötött folyóirat	e-könyv	digitális	kép (analóg hordozón)	hang (analóg hordozón)	nyomtatott zenei	kartográfiai	egyéb
2023	1 215 094	98 540	94 697	15 119	2 028	5 137	855	46 263
2022	1 349 109	193 829	49 348	18 185	2 693	5 031	1 787	58 477
2021	1 442 343	151 504	43 480	17 993	6 115	7 993	2 102	106 843
2020	1 218 608	136 105	49 196	20 678	8 062	5 184	933	59 807
2019	1 288 366	121 279	25 984	22 702	19 745	7 777	1 814	83 904
2018	1 376 876	141 289	48 044	24 156	26 668	8 197	2 513	88 786
2017	1 337 836	156 447	14 968	27 480	19 763	9 779	3 158	148 091
2016	1 469 319	211 503	15 690	38 462	24 334	7 020	3 653	110 566
2015	1 405 396	135 972	15 814	59 959	26 840	8 058	2 881	115 902

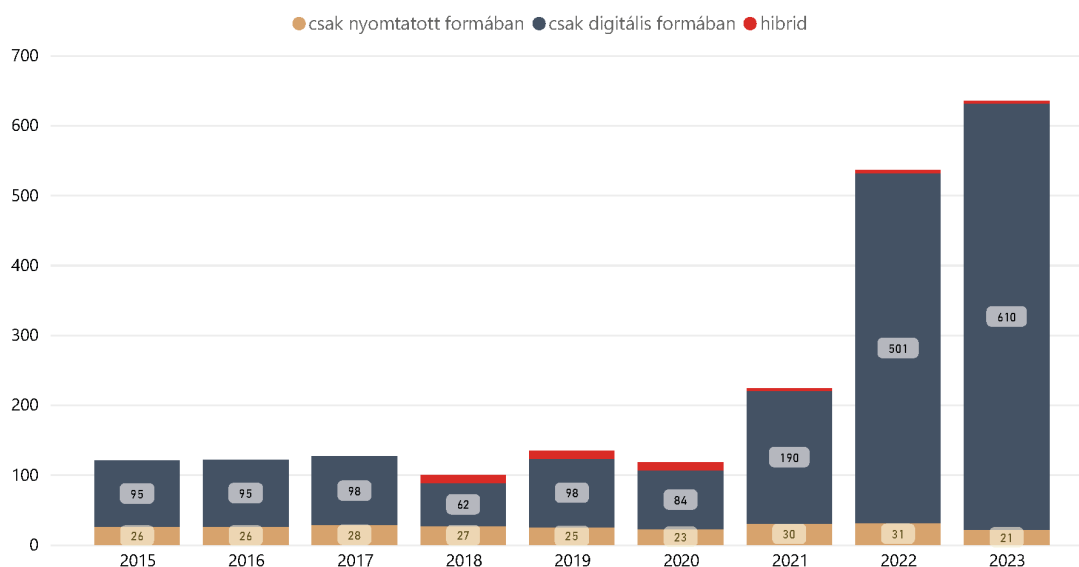
4. KURRENS FOLYÓIRATOK

A kurrens folyóiratok közé a tárgyévben beszerezett és nyilvántartásba vett hírlap, folyóirat, digitális időszaki kiadvány adatszolgáltatók által közölt adatai tartoznak. 2018-ban megváltozott a folyóiratokról szóló táblázat: a korábbi nyomtatott és digitális felosztást a hibrid folyóiratokkal egészítették ki (6. ábra). Nyomtatott folyóiratok közé az sorolható, amelyet a könyvtár nem fizet elő elektronikus formában, csak nyomtatott formában. Digitális/elektronikus folyóirathoz az tartozik, amelyet kizárólag ebben a formában szolgáltat a könyvtári szolgáltatási pont. A hibrid (nyomtatott és digitális) folyóirat az, amelyet mindkét formában elérhetővé tesznek a használók számára. 2018 és 2023 között az elérhető címek

számát mindhárom típusnál szükséges megadni, a példányok számát viszont csak a nyomtatott és a hibrid folyóiratok esetében.

Az egy adatszolgáltatóra jutó folyóiratcímek száma kisebb ingadozást mutat 2015 és 2020 között: 2015-től 2017-ig lényegében stagnálás, 2018-ban visszaesés, 2019-ben növekedés, majd 2020-ban újabb kisebb csökkenés látható (6. ábra). Az adatszolgáltatás tartalmában is történt változás, mivel a hibridfolyóirat-címek mennyisége csak 2018-tól mutatható ki. Az igazán nagy változás (megugrás) az utóbbi esetében 2022-ben tapasztalható. Néhány nagyobb könyvtár – így például a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az MTA Könyvtár és Információs Központ és a Központi Statisztikai Hivatal esetében mutatható ki intenzív emelkedés e téren.

6. ÁBRA: FOLYÓIRATCÍMEK, -FÉLESÉGEK SZÁMÁNAK ADATSZOLGÁLTATÓKRA VETÍTETT ÁTLAGA



2023-ban tovább folytatódott a digitálisan elérhető kurrens folyóiratok (ezen belül is a tudományos cikkek) bővülése és az elektronikus adatbázisok térhódítása.

Átlagosan 2015-ben 121-féle, 2016-ban 121-, 2017-ben 126-, 2018-ban 100-, 2019-ben 134-, 2020-ban 118-, 2021-ben 224-, 2022-ben 536-,

2023-ban pedig már 635-féle folyóiratból választhattak a könyvtárhasználók, amelyek jellemzően digitálisan érhetőek el.

Főként a 2022-es és a 2023-as kiugró érték hátterében adatszolgáltatási különbség is áll, mivel voltak olyan könyvtárak, amelyek először ebben az évben szolgáltattak adatot a teljes hálózatukról.



Magyar Nemzeti Múzeum
Közgyűjteményi Központ

ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR



KÉSZÍTETTE Havadi Gergő, Erdélyi Károly, Bebiák Magdolna
LEKTORÁLTA Szüts Etele, a Könyvtári Intézet igazgatója
OLVASÓSZERKESZTŐ Horváth Barnabás Dávid
LAPTERV Kóbor Szilvia

FELELŐS KIADÓ Rózsa Dávid, az MNMKG OSZK főigazgatója

A KÉZIRAT LEZÁRÁSA: 2024. november
2015–2023 (2024. évi 6. szám)
ISSN 2939-7448